

FYSIEK

Bronaanpak fysieke belasting en de inzet van deskundigen

Onderzoek onder fysieke belasting experts

Ondanks alle inspanningen van afgelopen decennia om de fysieke arbeidsbelasting te verminderen, is dit nog steeds een belangrijke oorzaak van ziekteverzuim en beroepsziekten. Dat roept de vraag op of er wel voldoende gebruik wordt gemaakt van de deskundigheid over fysieke belasting en preventief beleid. En of deze deskundigen wel op tijd worden ingeschakeld, zodat bronaanpak mogelijk is. In dit artikel doen we verslag van een onderzoek onder deskundigen op het gebied van fysieke belasting naar mogelijkheden om de impact van deze kennis te vergroten.

Frank Krause, Luuk Bouwens en Marjolein Douwes

Waarom dit onderzoek?

De afgelopen decennia is er, zowel vanuit de overheid als door brancheorganisaties, veel energie gestoken in de preventie van klachten en beroepsziekten door fysieke belasting. In veel sectoren zijn arbocatalogi met preventieve maatregelen opgesteld. Er zijn instrumenten ontwikkeld voor risico-inventarisatie en -evaluatie en de aanpak van fysieke belasting. Ondanks deze inspanningen laten de cijfers niet veel verbetering zien. Dat roept vragen op: wordt de energie wel goed ingezet, doen we wel de juiste dingen? Wat doen werkgevers met deze kennis en informatie?

Uit de contacten die wij in het werkveld hebben – via projecten, het netwerk Duurzaam Fysiek Werk, HFNL en de stichting registratie ergonomen – ontstond bij ons het beeld dat werkgevers zich te weinig of op de verkeerde momenten door de deskundige laten bijstaan. Bij innovatie is weinig aandacht voor systeemaanpak die kenmerkend is voor de ergonomie. Door veelal late betrokkenheid van deskundigen zijn de mogelijkheden om de belasting aan te pakken beperkt en blijft aanpak bij de bron achterwege. Maar klopt ons beeld wel en zo ja, hoe zou dat verbeterd kunnen worden? We vroegen dit aan deskundigen op het gebied van fysieke belasting en doen in dit artikel verslag van onze bevindingen.

Het onderzoek: vragenlijst en expertsessies

Het onderzoek bestond uit een vragenlijst uitgezet onder deskundigen fysieke belasting, en twee online werksessies met bijna de helft van de respondenten. Met de vragenlijst zochten we naar een antwoord op

de volgende vragen:

- Wie houden zich met fysieke belasting bezig; welke achtergrond hebben zij?
- In welke context opereren zij: hoe komen ze aan opdrachten, wat voor soort projecten doen zij en wat is de omvang daarvan?
- Hoe kan hun impact worden verbeterd?

Wie zich in de vragenlijst daarvoor had opgegeven, nodigden we uit voor de expertsessies waarin de resultaten werden besproken en werd gediscussieerd over concrete acties om tot een betere situatie te komen. Het onderzoek was een van de activiteiten die in 2020 zijn uitgevoerd in de aanloop van de nieuwe SZW-campagne 'Hoe TOP werk jij? Pak lichamelijke belasting aan!' TOP refereert aan de 'TOP-strategie', een vertaling van de arbeidshygiënische strategie naar specifiek de fysieke belasting; de letters TOP staan voor het type maatregel: Technisch, Organisatorisch, Persoonlijk. Voor meer informatie, zie 'De TOP-strategie: fysieke belasting aanpakken bij de bron'.¹

Deskundigen fysieke belasting

Nederland heeft geen bij wet aangewezen kerndeskundige voor fysieke belasting. Om die reden richtten we de uitnodiging voor het invullen van de vragenlijst aan 'de deskundige fysieke belasting'. We lieten het aan de ontvangers of zij zich door deze 'titel' aangesproken voelden. De link naar de online vragenlijst hebben we verspreid binnen ons eigen netwerk, via LinkedIn, via de HFNL-website en via de beroepsvereniging van bedrijfsfysiotherapeuten. Daarnaast was iedereen vrij om de link door te sturen binnen zijn/haar eigen netwerk.

¹ <https://www.fysiekebelasting.tno.nl/nl/top-strategie/>.

Wie zijn de deskundigen en in welke context doen zij hun werk?

In totaal hebben 78 deskundigen de vragenlijst volledig ingevuld. Van hen is 51% HBO en 46% WO of hoger opgeleid. Het merendeel van de respondenten heeft een achtergrond in de bedrijfsfysiotherapie of bewegingswetenschappen.

Daarnaast is er een vrij groot aantal met een 'andere' opleiding; bij 16 deskundigen is deze opleiding aanvullend aan een van de keuzemogelijkheden of een ergonomieopleiding. Bij 11 heeft de opleiding geen relatie met fysieke belasting en is niet duidelijk waar de expertise vandaan komt. Onder de invullers met registratie zijn 29 bedrijfsfysiotherapeuten, 12 geregistreerd ergonomen (Eur.Erg.), 2 hogere veiligheidskundigen (HVK) en 8 met een andere registratie, waaronder 4 arbeidsdeskundigen en één bedrijfsarts.

De inzet van de deskundigen is grofweg op twee manieren geregeld: 30 deskundigen werken in loondienst, van de overige 48 werkt 45 voornamelijk per project op offertebasis.

De deskundigen zijn veel betrokken bij het inventariseren van fysieke risico's en het geven van adviezen voor verbetering. Individuele werkplekonderzoeken komen ook veel voor, zowel in kantooromgevingen als in andere omgevingen, zonder dat deze gespecificeerd zijn. Voor het begeleiden van interventies worden zij minder ingeschakeld. Dat geldt ook voor het adviseren bij (her)ontwerptrajecten, hoewel dit bij uitstek het werkterrein van de Eur.Erg. is. Maar ook de bedrijfsfysiotherapeut – goed vertegenwoordigd onder de respondenten – wordt geacht deze competenties tot op zekere hoogte te bezitten.²

Wanneer je de omvang van een project als maat neemt voor diepgang, invloed en betrokkenheid, dan blijft er voor de deskundigen fysieke belasting nog wel wat te wensen over. Voor veel van hun werk hebben de deskundigen voor veel van hun werk niet meer dan 16 uur beschikbaar. Bijna de helft van de respondenten heeft zelden of nooit opdrachten die meer dan 40 uur omvatten. Daarmee zijn diepgang, eventuele literatuurstudie en bijvoorbeeld participatieve verbetersessies automatisch gelimiteerd.

Wat kan er beter?

Een ruime meerderheid van de deskundigen (59%) vindt dat bedrijven *matig* tot *slecht* gebruik maken van specialistische expertise om risico's op het gebied van fysieke belasting aan te pakken. Over de inzet van de eigen deskundigheid zijn zij iets positiever gestemd. Natuurlijk keurt de slager hier zijn eigen vlees. Vanwege het verschil lijkt ons het antwoord op de eerste vraag desondanks niet geheel vanuit eigen belang gegeven.

Om inzicht te krijgen in mogelijke manieren om deze specialistische expertise beter in te zetten, vroegen we de respondenten het effect in te schatten van elf maatregelen (zie tabel 1).

Het grootste effect verwachten de deskundigen van de volgende vier maatregelen:

- op tijd ingeschakeld worden;
- bij investeringen mee kunnen praten;
- bij het management aan tafel zitten;
- werkgevers die weten wat ergonomie is en wat het kan opleveren.

Tabel 1. Percentage dat op de verschillende maatregelen is gestemd. Iedereen kon drie stemmen uitbrengen. Oranje gearceerd zijn de maatregelen waarover verder is gediscussieerd. De onderste twee zijn toegevoegd als uitkomst van de discussie over de resultaten.

Oplossingsrichtingen	Groep 1	Groep 2
Meer wetgeving / verplichtingen voor werkgevers en strengere handhaving	5%	6%
Duidelijkere grenswaarden fysieke belasting	5%	2%
Grotere projecten (meer tijd beschikbaar)	13%	10%
Mezelf beter kunnen verkopen	2%	6%
Meer specialistische kennis op het gebied van fysieke belasting	0%	2%
Meer bedrijfskundige kennis	7%	0%
Erkenning van deskundigheid via registratie	2%	8%
Op tijd ingeschakeld worden	16%	13%
Bij investeringen mee kunnen praten	5%	4%
Bij het management aan tafel zitten	18%	17%
Werkgevers die weten wat ergonomie is en wat het kan opleveren	15%	13%
Benoeming kerndeskundige fysieke belasting voor arbodiensten	11%	15%
Samenwerking deskundigen onderling (alleen sessie 2)	-	4%

² Op basis van navraag bij Breederode, opleidingsplaats voor bedrijfsfysiotherapeuten.

Expertessies

Uitkomsten duiden en discussiëren over hoe het beter kan

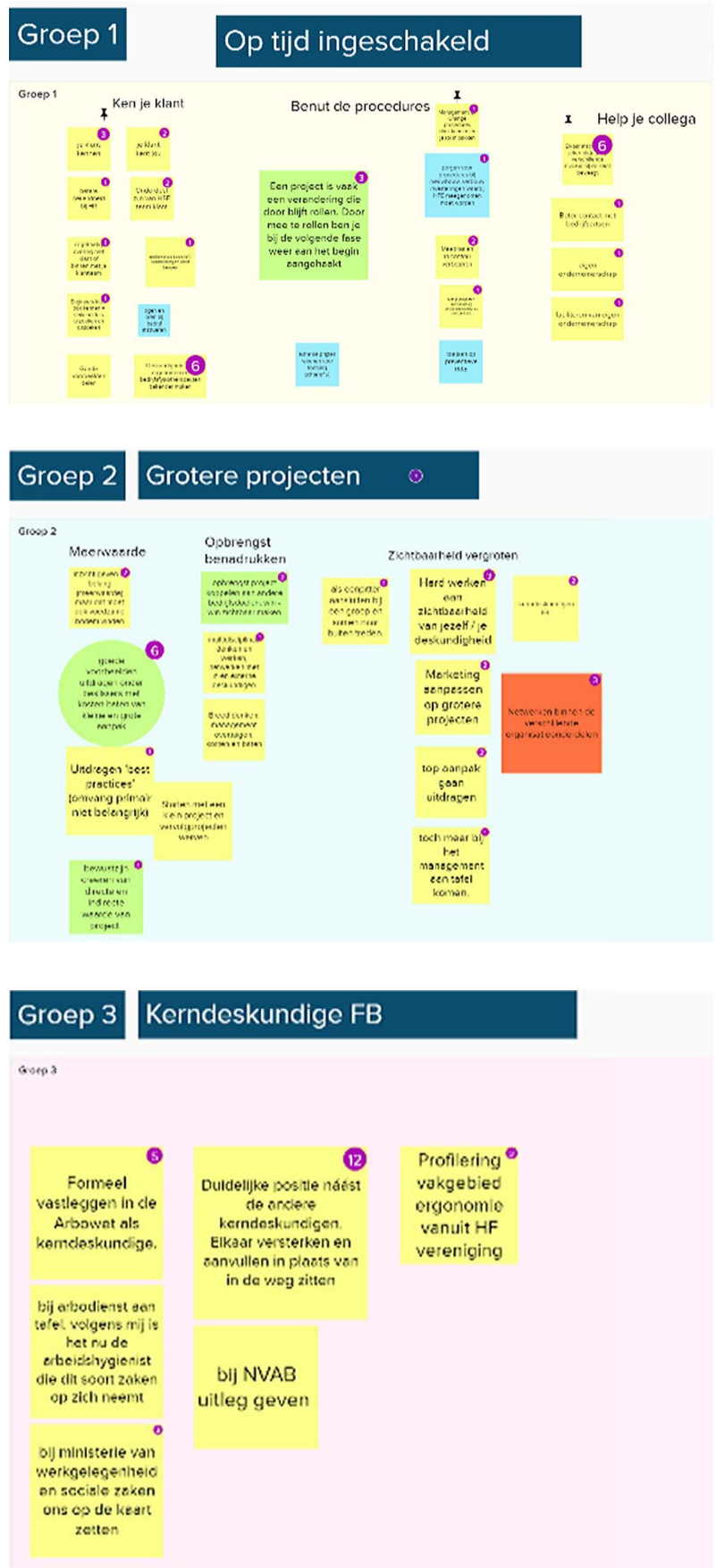
In november 2020 organiseerden we (vanwege het grote aantal deelnemers) twee online expertessies, waarin we de resultaten presenteerden en samen met een deel van de respondenten verder discussieerden over het vergroten van de inzet van hun deskundigheid. Aan de twee sessies namen in totaal 35 van de 78 respondenten deel. In de sessie vroegen we de deskundigen te stemmen op de maatregelen die zij als het meest kansrijk zagen. De uitkomsten van de stemming staan in tabel 1. Aan de lijst waren op basis van discussies twee maatregelen toegevoegd (de laatste twee in de tabel).

Over de top 3 bespraken we in drie groepen op welke manier deze doelen behaald konden worden. Omdat de top 5 over beide dagen vrijwel gelijk was, hebben we, mede op basis van inzichten van de eerste dag, twee nieuwe discussiepunten aangewezen die ook veel stemmen kregen. De besproken punten zijn gearceerd in tabel 1.

De discussies voerden we via Teams waarbij iedere groep op zijn eigen deel van een digitaal whiteboard post-its kon toevoegen. De acties die in de groepen werden bedacht, werden vervolgens teruggekoppeld aan de hele groep, waarna gestemd kon worden op deze acties. Afbeelding 1 geeft een beeld van de resultaten aan het eind van de sessie. De uitkomsten van de discussies op deze vijf onderwerpen beschrijven we hierna.

Veranderingen bijsturen door op tijd ingeschakeld worden

De deskundige fysieke belasting komt vaak pas in beeld als er problemen zijn, terwijl het beter is om toch al geplande veranderingen de juiste kant op te duwen. Daarvoor moet je wel op tijd ingeschakeld worden. Geduld en volharding blijven daarvoor belangrijk. Door met de juiste operationeel betrokkenen in contact te komen *en te blijven*, komt het moment van verandering vanzelf voorbij en is de kans groter op tijd ingeschakeld te worden. Door in contact te blijven, kun je bovendien bijdragen aan de kennis bij bedrijven over wat ergonomie is, wat eveneens genoemd werd als oorzaak voor de late inzet van de deskundigen. Tot slot zou het helpen wanneer collega's elkaar inseinen. Iedereen heeft

Afbeelding 1. Impressie van het resultaat van de expertessie: verwacht effect van verschillende maatregelen op de aanpak van fysieke belasting.

andere contacten en beweegt zich op verschillende niveaus bij de klant. Daar kan beter gebruik van worden gemaakt.

Meer kunnen bereiken door grotere projecten

Om grotere projecten te bereiken werd het belang genoemd van het aantonen van meerwaarde en het vergroten van de eigen zichtbaarheid. In het aantonen van meerwaarde speelt de kosten-batenanalyse een belangrijke rol. Dit kan niet los worden gezien van timing (zie de vorige oplossing), niet in de laatste plaats omdat advieskosten dan eerder in verhouding staan tot geplande investeringen. Het meeste steun kreeg het idee om goede voorbeelden uit te dragen vergezeld van kosten-batenanalyses. Het geven van voorbeelden van positieve effecten als tegenhanger van het benadrukken van gevaren, werd tevens door Jop Groeneweg genoemd in zijn presentatie op het HFNL-congres (Groeneweg, 2020).

Bij het management aan tafel zitten

De belangrijkste uitkomst van de discussie in deze groep was dat dit niet per se het doel moet zijn. Als adviseur kun je ook te hoog in de organisatie zitten. Je kunt je beter op het operationeel management richten. Een focus op productiviteitswinst vergroot de kans om in gesprek te komen en te blijven. Dit sluit nauw aan bij de uitkomsten van onderzoek door de onderzoeksgroep van Jan Dul aan de RSM (Van Rhee, 2019) en TNO's onderzoek naar drijfveren van bedrijven voor robotisering. Investeringen zijn zelden of nooit primair gericht op arbeidsomstandigheden, vrijwel altijd op

een economisch betere prestatie (Baardemans, 2019). Ook in deze groep komt het belang naar voren om kosten-batenanalyses van ergonomische interventies te kunnen maken.

Werkgevers die weten wat ergonomie is en wat het kan opleveren

Praktische oplossingen over hoe deze boodschap het beste te verspreiden is, zijn door de groep niet gegeven. De gouden tip moet waarschijnlijk nog worden gevonden, afgaande op verhalen van ervaren ergonomen: het verhaal moet steeds opnieuw worden verteld. Welk verhaal er verteld moet worden, was waar de groep vooral over heeft gediscussieerd. Ook hier was men het eens met Groenewegs advies om succesverhalen te delen. Dat zou bijvoorbeeld in de vorm van branchegerichte *best practices* kunnen zijn, inclusief kosten-batenanalyse. Human Factors NL verzamelt *best practices*, en verwijst onder andere naar die van TNO.³ Verder werd het accent verlegd van 'weten wat ergonomie is' naar 'weten wat ergonomen kunnen toevoegen'. Bij het prioriteren van acties kreeg 'de vraag beantwoorden hoe ergonomie en duurzame inzetbaarheid aan bedrijfsbelang te koppelen' de meeste stemmen.

Kerndeskundige fysieke belasting

Ten slotte discussieerden we over het feit dat de huidige wetgeving niet voorziet in een kerndeskundige fysieke arbeidsbelasting. Risico's op het gebied van fysieke belasting worden dikwijls in kaart gebracht door een van de kerndeskundigen. Omdat deze vaak

³ Zie daarvoor <https://www.fysiekebelasting.tno.nl/nl/praktijkvoorbeelden>.

onvoldoende kennis hebben over fysieke belasting is de kwaliteit daarvan regelmatig onvoldoende, zeggen de deelnemers. Uitvoering door een kerndeskundige fysieke belasting zou de kwaliteit van de risico-inventarisaties verbeteren en de kans op betrokkenheid van de deskundige in verbetertrajecten vergroten. De vraag is echter hoe dit gerealiseerd kan worden. De wetgeving aanpassen is een lange en moeilijke weg. Dat betekent dat op andere wijze duidelijk moet worden welke deskundigen beschikbaar zijn om fysieke onder- of overbelasting in bedrijven aan te pakken. Daarin kan Human Factors NL mogelijk een rol spelen.

Terugkijken en vooruitkijken

Het onderzoek bevestigt ons vermoeden dat de deskundigen fysieke belasting vaak beperkt de tijd hebben voor hun projecten en dat de betrokkenheid bij aanvang van verandertrajecten – aanschaf en (her) ontwerp – zeker nog beter kan.

Duidelijk is verder dat *de* deskundige fysieke belasting niet bestaat, maar dat professionals met uiteenlopende achtergrond zichzelf zien als deskundig op dit terrein. Voor ons was het niveau van deskundigheid niet na te gaan. Wij hebben bewust de keuze gemaakt om een zo algemeen mogelijk beeld te krijgen van het werkveld. Onze werkwijze biedt zeker geen garantie voor een representatief overzicht. Jammer genoeg waren de groepen te klein om onderscheid te maken tussen verschillende groepen, bijvoorbeeld Eur.Ergs., bedrijfsfysiotherapeuten en overigen.

In ons onderzoek ontbreekt het perspectief van de werkgever: wat zijn hun ervaringen met deskundigen fysieke belasting, (er)kennen ze hun meerwaarde, weten zij waar zij moeten aankloppen en wat weten zij feitelijk over ergonomie en/of de ergonoom? Antwoorden op deze vragen vormen een goede aanvulling in de zoektocht naar meer impact. Nader onderzoek is dus nodig.

Tot slot: hoe kan dan de impact van de deskundigen fysieke belasting worden vergroot?

Ondanks de genoemde beperkingen van dit onderzoek willen we niet nalaten om enkele voorzichtige aanbevelingen te formuleren. Samenvattend zien we op verschillend niveau acties die tot meer impact kunnen leiden. We noemen ze kort:

- Overheid: onderkennen dat het kennisgebied onvoldoende door kerndeskundigen wordt afgedekt en nagaan hoe dit verbeterd kan worden.
- Onderzoekers: onderzoeken welke opleidingen, cursussen, registraties garant staan voor basiskwalificaties om het onderdeel fysieke belasting in de RI&E uit te voeren en wie gezien mag worden als deskundige fysieke belasting.

- Professionals: meer aansluiten bij drijfveren van de werkgever:
 - o denken in termen van efficiency en productiviteit. Dit is niet in conflict met de doelstellingen van ergonomie: het vakgebied (en daarmee de geregistreerde ergonoom) is gericht op verbetering van zowel welzijn als productiviteit;
 - o kosten en baten van maatregelen in kaart brengen;
 - o op de handen zitten en contact blijven houden;
- Professionals: best practices verspreiden, onder andere via HFNL, om de meerwaarde van de fysieke belasting deskundigheid te tonen en de zichtbaarheid van het vakgebied te vergroten.

Referenties

Groeneweg, J., *Veiligheidsdenken op organisatieniveau*, Keynote op Human Factors Jaarcongres Zoom in, Zoom out, 2 november 2020.
Van Rhee, *What improves wellbeing and performance simultaneously? A study of measures taken by SMEs*, PREMUS 2019.
Baardemans, W., Arbo als bijvangst, efficiënter presteren is de drijfveer. Interview met Jan Dul, *Arbo nr. 12*, 2019.

Op www.humanfactors.nl/tijdschrift/jaargangen vindt u extra illustraties en data over het uitgevoerde onderzoek.

Over de auteurs

Drs. F. Krause, Eur.Erg.
Sustainable Productivity and
Employability, TNO, Leiden
frank.krause@tno.nl

Drs. L. Bouwens
Work Health Technology, TNO, Leiden

Drs. M. Douwes
Work Health Technology, TNO, Leiden